
Julian Lider, **Correlation of Forces: An Analysis of Marxist-Leninist Concepts**. Gower, Shaftesbury 1986. 384 s.

Jokainen Neuvostoliiton voimapolitiittiseen ajatteluun tutustunut tietää, miten keskeinen sija siinä on »voimien

korrelaatio» käsitteellä. Tämä on kommunistisen teorian pohjalta rakennettu väline kuvata maailmaa poliittisen, yhteiskunnallisen ja sotilaallisen vastakkainasettelun termin. Korrelaatio nähdään alati muuttavana ja monilla vuorovaikutuksen tasoilla määrittyvänä. Marxilais-leniniläisen teorian hengessä se nähdään kullakin tasolla kahden vastakkaisen, keskenään antagonistisessa eturistiriidassa olevan osapuolen välisenä voimasuhteena. Tämän suhteen nähdään kehittyvän lainomaisella välttämättömyydellä »edistyksekkään» pidetyn osapuolen hyväksi.

Kyse on siis kommunistisen yhteiskunta-analyysin perusnäkemysten ulottamisesta kansainvälisen politiikan tarkasteluun. Voimien korrelaatio nähdään nimittäin soveltuvaksi molempiin, mutta sen perusasettamukset ovat perinteikkäimpiä ja ideologisesti hiotuimpia juuri yhteiskuntien sisäisen politiikan analysoinnissa.

Ruotsin ulkopoliittisissa instituutioissa toimiva Julian Linder on julkaissut vuosien varrella useita tutkimuksia sotatieteellisistä teorioista. Tältä pohjalta hänen voisi ajatella painottavan voimien korrelaation käsitteen kansainvälispoliittisia ja sotilaallisiin voimasuhdevertailuihin kytkeytyviä elementtejä, väheksyen käsitteeseen sisältyvää ideologisesti oleellista jatkuvuutta yhteiskuntien sisäisistä suhteista aina valtioiden välisiin voimasuhteisiin saakka. Vielä *Journal of Peace Research*in kirjoittamassaan artikkelissa »The Correlation of World Forces: the Soviet Concept» (1980) hän painottaakin käsitteen roolia juuri valtioiden ja valtioryhmittymien keskinäisten voimasuhteiden kuvaamisessa.

Nyt käsillä olevassa kirjassa Liderin näkökulma on kuitenkin jo laajentunut. Vain ottamalla huomioon voimien korrelaation käsitteen kokonaisvaltaisuus voidaan ymmärtää sen läpeensä poliittinen logiikka. Sotilaallinen voimasuhde nähdään tässä vain yhtenä osana kokonaiskorrelaatiosta, jossa monilla eri tasoilla esiintyvät poliittiset voimasuhteet ovat hallitsevina. Vastakkaiset osapuolet voivat olla yhteiskuntajärjestelmiä, poliittisia voimaryhmittymiä, yhteiskuntaluokkia, valtioita tai valtioliittoumia.

Kun tämän muistaa, Neuvostoliitossa hallitsevana oleva käsitys sotilaallisen »tasapainon» voimakkaan poliittisesta luonteesta tulee ymmärrettäväksi. Maailmanlaajuisessa mittakaavassa esiintyvä sotilaallinen vastakkainasettelu idän ja lännen, »sosialistisen» ja »kapitalistisen» järjestelmän, välillä nähdään yhtenä antagonistisena vastakkainasetteluna muiden joukossa. Vastakkainasetteluna, joka on kiinteässä yhteydessä noihin muihin.

Tässä tarkoitetuille vastakkainasetteluille tyypillistä on, että niiden osapuolet vaihtelevat asiakysymyksen mukaan. Voimien korrelaatio muodostuu eri tasoilla vastakkain olevien »edistykseen» ja »taantumukseen» liittoutumien luonteesta ja voimasuhteista. Poliittisessa voimien korrelaatiosta oleellisia nähdään tällaisten liittoutumien muodostamisen ja ylläpitämisen mekanismit. Näiden toiminnassa ovat oleellisia poliittiset puolueet, kansalaisliik-

keet, ammattiyhdistysliikkeet, poliittisten voimien koalitiot. Historian lakien uskotaan suosivan kussakin vastakkainolossa »edistyksekkään» osapuolta, jonka täytyy siksi pitää aloite hallussaan. Tämä edellyttää suurta taktista joustavuutta, kykyä rakentaa laajoja liittoutumia, kykyä yksinkertaistaa yleisölleen kulloinenkin poliittinen asetelma kahden sovittamattomassa eturistiriidassa olevan osapuolen väliseksi kamppailuksi.

Ajateltaessa maailmanlaajuisia voimien korrelaatiota neuvostoliittolaiset näkevät yleisimmällä tasolla vastakkainasettelun »rauhanvoimien» ja näiden vastustajien välillä. Tällöin teemoina ovat suhtautuminen varusteluun ja Neuvostoliiton »rauhanaloitteisiin». Toisena ulottuvuutena esitetään vastakkainasettelu »anti-imperialististen» ja »imperialististen» voimien välillä, jolloin yritetään asettaa kolmas maailma ja Neuvostoliiton johtama leiri samalle puolelle tällaisessa perusristiriidassa.

Yhteiskuntien sisäistä voimien korrelaatiota katsotaan aiheelliseksi analysoida vain markkinatalousjärjestelmän maissa. Tilanteen mukaan voimasuhdetta analysoidaan »edistyksekkään», »demokraattisten» tai (suppeammin) »sosialististen» voimien kannalta. Tilannekohtaisille liittoutumistaktiikoille annetaan suuri paino.

Sotilaallisen voimien korrelaation poliittinen sisältö tulee esiin »sosialistisen» ja »kapitalistisen» maailmanjärjestelmän voimasuhteen tarkastelussa. Muut maailmanlaajuisella tasolla liikkuvat voimien korrelaation tarkastelut keskittyvät ylimalkaisesti määriteltyjen ja hyvin heterogeenisten toimijajoukkojen määrittelyyn »edistyksekkään» voimiksi. »Sosialistisen maailmanjärjestelmän» käsitteelle on puolestaan annettu hyvin tarkka sisältö Neuvostoliiton johtamana poliittisesti yhdenmukaisena valtioleirinä. Tämän leirin vastakkainasettelu Yhdysvaltain johtaman leirin kanssa muodostaa Neuvostoliiton mielestä perustavimman voimien korrelaation ulottuvuuden. »Sosialistisen maailmanjärjestelmän» poliittisen, taloudellisen, ideologisen ja sotilaallisen voiman katsotaan tässä analyysissä nimittäin toimivan kaikkien »edistyksekkään» voimien tukena yleisemmässä voimien korrelaation ulottuvuudessa. Aivan vastaavalla tavalla Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain välisen voimien korrelaation, jossa sotilaallinen tasapaino on keskeisellä sijalla, katsotaan oikeuttavan Neuvostoliiton johtoaseman oman leirinsä piirissä.

Voimien korrelaation käsitteen kuvastama kaksijakoinen maailmankuva kertoo tietenkin Neuvostoliiton suurvaltapoliittikan lähtökohdista. Tavalla, joka on pidettävä mielessä arvioitaessa maan ulkopoliittista orientaatiota.

Onpa nimittäin kyse mistä voimien korrelaation ulottuvuudesta tahansa, »edistykseen» ja »taantumukseen» voimien vastakkainolo määritellään viime kädessä suhtautumisena Neuvostoliiton ja Yhdysvaltain poliittisiin linjanvetoihin. Kyseessä on siis hyvin pragmaattisesti määrittyvä poliittinen käsitteistö, ei esimerkiksi analytytti-

nen luokitteluväline siinä mielessä kuin läntisessä tutkimuksenteossa tarkoitetaan.

Koska lähtökohtana on marxilais-leniniläiseen filosofiaan kuuluva käsitys kahden vastakkaisen voiman vuorovaikutuksesta, on voimien korrelaation käsitys maailmasta hyvin kaksinapainen. Toisen maailmansodan jälkeen vallinnut maailmanjärjestys on siis kommunistisen teorian kannalta tavallaan luonnollinen ja helposti perusteltavissa. Koska kaikessa poliittisessa analyysissä halutaan pelkistää monimutkainen maailma juuri yhden perusristiriidan puitteissa toimivaksi kahtiajaoksi, ei neuvostoliittolainen tutkimus hevin tunnusta kaksinapaisen maailmanjärjestyksen rapistumista. Ajatukset maailmasta kolminapaisena, viisinapaisena tai muuten hajoavana voimapolitiittisena kokonaisuutena ovat neuvostoliittolaisille hyvin vaikeita sulattaa. Eikä tässä ole siis kyse pelkästään pelosta vakiintuneen olotilan muuttumista kohtaan.

Neuvostoliiton poliittiset johtajat ja teoreetikot ovat psykologisesti sitoutuneita kahdenvälisen Yhdysvaltain-suhteidensa ensisijaisuuteen maansa ulkopoliittisessa suunnittelussa. Lännessä on Gorbatšovin tähänastisella valtakaudella spekuloitu ahkerasti sillä, miten Neuvostoliitto on mahdollisesti hylkäämässä tuota ensisijaisuutta — painottaen ulkopoliitiikkaansa Länsi-Eurooppaan ja Aasiaan päin. Ei savua ilman tulta; Neuvostoliiton poliittinen johto on aktivoitunut monilla suunnilla. Mutta tämän muutoksen merkitystä on kovin helppo liioitella.

Neuvostoliittolaisille olisi yksinkertaisesti aivan liian suuri myönnitys nähdä maailma moninapaisena. Heille tämänsuuntaisten näkemysten tukeminen voi tiettyyn raajaan saakka toimia tilannekohtaisena taktiikkana. Mutta siinä ei ole rakennuspuita pitkäaikaiselle strategialle.

Liderin analyysi voimien korrelaation käsitteestä tukee tämänsuuntaisia ajatuksia, jotka suurvaltopoliitiikan tarkastelijalle nousevat mieleen. Mutta on muistettava, että teos on moniaineksinen ja hyvin perusteellinen käsitteellinen analyysi. Sitä voi lämpimästi suositella kaikille Neuvostoliiton ulkopoliitiikan ja neuvostokommunistisen poliittisen teorian keskinäisestä suhteesta kiinnostuneille. Tällaisena se on tärkeä puheenvuoro läntiseen keskusteluun siitä, mikä on ideologian osuus Neuvostoliiton kansainvälisessä vallankäytössä.

PEKKA SIVONEN